

- стимулюють самоосвіту вчителів і учнів;
- мотивують пізнання нового на уроці і в позаурочний час;
- готують юні особистості до сприйняття нестандартних ситуацій і пошуку їх вирішення;
- формують практичні й інтелектуальні компетенції;
- виступають гарантом стану успіху для звичайних учнів та досягнення ними високого рівня у навчанні;
- урізноманітнюють навчально-виховний процес, надаючи йому творчого характеру.

Висновки. Висновками, що доведені нашою практикою використання біологічних задач і практикою багатьох вчителів біології, які приймають участь у дослідженні, є:

1. Біологічні задачі – це різновид творчих завдань, які сприяють формуванню творчої, компетентної сучасної особистості. Біологічні задачі завжди спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів і передбачають не репродуктивне відтворення навчального матеріалу, а володіння ним;

2. Тільки у поєднанні форми, змісту і спрямуванню адресату питання з біології можна вважати біологічною задачею, яка виконує свою психолого-педагогічну роль у навчальному процесі. Педагогічна суть біологічної задачі – її спрямування на учнів, забезпечення радісного навчання, а мета її використання – розвиток творчого мислення. Біологічна задача у шкільній освіті збуджує думку і забезпечує радісне пізнання!

Подальшого теоретичного осмислення потребують проблеми систематизації (класифікації) біологічних задач і технології їх використання.

Література

1. Державний стандарт базової і середньої освіти, 2004 р. // www.mon.gov.ua
2. Альтшуллер Г.С., Злотин Б.Л., Філатов В.И. Профессия – поиск нового. Кишинев: Картя Молдовеняскє, 1985.
3. Беркинблит М.Б., Глаголев С.М., Голубев М.В. и др. Биология в вопросах и ответах. – М.: Издательство МИРОС, Харьков: Независимый научно—методический центр “Развивающее обучение”. – 1997. – 116 с.
4. Бруновт Е.П., Бровкина Е.Т. Формирование приемов умственной деятельности учащихся. На материале учебного предмета биологии (методическое исследование). – М.: “Педагогіка”, 1981 – 72 с.
5. Князева О.В. Біологічні задачі. – Хімія. Біологія. – 1999. – №20 (32).
6. Князева О.В. Біологія 7. Робочий зошит. – Київ: СПДФО Князева О.В., 2005. – 112 с.
7. Князева О.В. Біологія 11 для гуманітарного та універсального профілю навчання. Робочий зошит. – Київ: СПДФО Князева О.В., 2005. – 112 с.
8. Карташова І., Саган О. Комплекс біологічних задач з теми: “Надклас риби”. Біологія і хімія в школі.–2004.— №5.—С.18-20.
9. Овчинников С.О. Збірник задач і вправ із загальної біології: Навч. посіб. — К.: Генеза, 2000. – 152 с
10. Фридман Л.М. Логико-психологический анализ школьных учебных задач. – М.: Педагогика, 1977. – 207 с.

Анотація

У статті розглядається маловивчена у педагогіці проблема статусу і значення біологічних задач, які використовуються у навчанні біології в основній школі, проводиться теоретичний аналіз відповідності біологічної задачі загальноприйнятому розумінню терміна “задача”.

Аннотация

В статье рассматривается малоизученная в педагогике проблема статуса и значения биологических задач, которые используются при изучении биологии в основной школе, проводится теоретический анализ соответствия биологической задачи общепринятому пониманию термина “задача”.

© 2007

Марк О.В

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК СКЛАДНЕ ІНТЕГРОВАНЕ ОСОБИСТІСНЕ УТВОРЕННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти свідчить про кардинальне зростання вимог до педагогічного професіоналізму і особистих якостей вчителя. Якісно нові вимоги до професійної підготовки, професійної компетентності майбутнього вчителя зумовлені модернізацією освіти і зміною знаннєвої на особистісно-орієнтовану компетентнісну парадигму.

Проблема професійної компетентності вчителів, їх професіоналізм і майстерність у сучасному суспільстві набула дуже великого значення, особливо зважаючи на актуальні соціальні перетворення, зміну освітньої парадигми і приєднання України до Болонського процесу. Пріоритетним за Національною доктриною розвитку України у XXI столітті є підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження науково містких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Зростання вимог до особистості, яка була би здатна активно, творчо і самостійно діяти в швидкозмінному політичному, соціально-економічному, професійному і культурному житті зумовили проблему підвищення якості освіти, удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців й особливо майбутніх учителів, оскільки саме їм доручено формувати, розвивати і виховувати людську індивідуальність у всій своїй неповторності.

Оскільки постійне ускладнення змісту освіти, високий рівень освітніх стандартів, ускладнення проблем виховання, нові прогресивні технології, єдине інформаційне середовище вимагають переосмислення змісту професійної компетентності вчителя взагалі й майбутнього учителя зокрема у процесі модернізації системи освіти відповідно до новітніх досягнень науки, культури й соціальної практики є очевидним і актуальним. Тому проблема професійної компетентності вчителів сьогодні є однією з найбільш актуальних на даному етапі розвитку сучасної вищої освіти.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема професійної компетентності у вітчизняній психолого-педагогічній літературі розглядається у різних аспектах Л.С.Виготським, О.М.Леонтьєвим, А.М.Матюшкіним С.Л.Рубінштейном, (аналіз психологічних основ професійної діяльності учителя), В.О.Сластьоніним, Є.М.Шияновим (професійна підготовка вчителя), Б.Г.Ананьєвим, А.К.Марковою, І.Я.Лернером К.К.Платоновим, А.О.Реан, М.М.Скаткіним (дослідження особистості і професійно важливих якостей), А.А.Орловим, С.Т.Каргіним, І.Я.Фастовець (розробка основ формування педагогічної спрямованості особистості вчителя). Проблемою професійної компетентності займалися також Ю.К.Бабанський, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, В.А.Кан-Калік, Н.Є.Мойсеюк (складова професійної майстерності вчителя), О.А.Абдулліна, Н.В.Кузьміна, І.І.Риданова (комунікативні вміння в структурі педагогічної майстерності).

Проблема професійної підготовки педагога розглядається в працях Д.Дідро, Я.А.Коменського, К.Д.Ушинського. Особливої уваги діяльності вчителя надавали А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський. Питання формування компетентності майбутнього фахівця знайшли місце в роботах П.К.Волинського, Т.Ф.Бугайло, Є.Азимова, Т.М.Балихіної, О.В.Гневск, В.Ф.Русецького, А.Щукіна.

Серед новітніх досліджень з проблеми формування професійної компетентності слід зазначити роботи В.А.Адольфа, В.А.Болотова, В.Н.Введенського, К.Б.Віаніс-Трофименко, Е.Ф.Зеєра, І.О.Зимньої, М.І.Лук'янової, О.В.Морозова, В.В.Серікова, Н.Ю.Сенягіної, В.Я.Синенко, Т.М.Сорокіної, А.В.Хуторського, С.Є.Шишова, Д.В.Чернілевського, Д.Б.Ельконіна.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури свідчить про наявність великої кількості підходів до розуміння сутності професійної компетентності вчителя, про відсутність єдності у визначенні цього поняття та його змісту, що говорить про складність феномена, що досліджується. Ми також відмічаємо зміщення понять "професійної компетентності вчителя" і "професійної компетентності майбутнього вчителя", які на наш погляд суттєво різняться умовами формування і структурними компонентами.

Формулювання цілей статті... Мета нашої статті –розглянути поняття професійної компетентності майбутнього вчителя, проаналізувати змістову різницю між професійної компетентності майбутнього вчителя і професійної компетентності вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження... Як відомо, формування професійної компетентності розпочинається у вищих навчальних закладах. Та чи можна розглядати професійну компетентність сформованою, достатньою і такою що має високий рівень у випускника педагогічного ВНЗ, так би мовити у майбутнього вчителя?

Ми погоджуємося з думкою В.Н.Введенського про те, що характеристики що визначають професійну компетентність педагога, який має досвід діяльності та випускника педагогічного ВНЗ досить різні. Якщо розглядати формування компетентності майбутнього педагога у рамках системи вищої освіти, то можна говорити про знання, вміння і навички, тобто про готовність спеціаліста. Від нього можна вимагати тільки застосування у педагогічній діяльності одержаних знань, а для досвідченого педагога цього явно замало [2, с.51-52].

В.Я.Синенко також зауважує, що "слід розрізнити професійну підготовку спеціаліста і його професіоналізм. Перше поняття відбиває процес оволодіння необхідними знаннями і навичками, а друге – результат цього процесу, якісну характеристику [8, с.45].

Отже, говорячи про професійну компетентність майбутнього вчителя, ми маємо говорити тільки про початковий рівень професійної компетентності, що формується у вищому навчальному закладі. Враховуючи цей підхід та погляди В.О.Сластьоніна ми розглядаємо професійну компетентність майбутнього вчителя як "єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [9, с.40].

На нашу думку, професійна компетентність майбутнього вчителя це явище його поступової професіоналізації, динамічна, процесуальна сторона його професійної підготовки, характеристика професійного зростання, професійних змін як діяльнісних, мотиваційних, етичних так і особистісних. У цей же час поняття професійної компетентності з нашої точки зору скоріше визначає професійну діяльність досвідченого, зрілого вчителя.

Цілком очевидно, що компетентність не тотожна “проходженню курсу”, а пов’язана з деякими додатковими чинниками розвитку фахівця, його особистим творчим потенціалом, особистими якостями, здібностями, професійним досвідом, здатністю та потребою у саморозвитку та позитивна ціннісна мотивація [1, с.13].

Як зазначають В.А.Болотов, В.В.Серіков, психологічний механізм формування компетентності суттєво відрізняється від механізму формування понятійного “академічного” знання, яке призначене для запам’ятовування, відтворення, чи одержання іншого знання логічним або емпіричним шляхом. Природа компетентності така, що вона, перебуваючи продуктом навчання, не прямо витікає із нього, а постає, скоріше, наслідком саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистого зростання, є результатом самоорганізації і узагальнення діяльнсного і особистого досвіду [1, с.12].

Є.Ф.Зеєр, Є.Симанюк теж зазначають, що “компетентність на відміну від узагальнених, універсальних знань має діяльнський, практико-орієнтований характер. Тому, вони, крім системи теоретичних і прикладних знань, включають також когнітивну і операційно-технологічну складові. Таким чином, компетентність – це сукупність(система) знань у дії [3, с.25]”. Оскільки дослідники також підкреслюють, що набування, перетворення та використання знань передбачає активну діяльність пізнання, тому в структуру компетентності входять також емоційно-вольовий і мотиваційний компоненти [3, с.26].

Такий підхід до розуміння суті компетентності як діяльнсного, процесуального знання збігається з підходом І.О.Зимньої, яка розглядаючи соціально-професійну компетентність визначає, що вона проявляється в діях, діяльності, поведінці, вчинках людини і є його особистою, інтегративною якістю, що формується у результаті освіти, і яка проявляється в адекватнім рішенні (стандартних і особливо нестандартних, потребуючих творчості) задач у всьому розмаїтті соціальних і професійних ситуацій [4].

М.І.Лук’янова теж трактує компетентність, а саме психолого-педагогічну компетентність учителя, як “сукупність певних якостей (властивостей) особистості з високим рівнем професійної підготовки до педагогічної діяльності й ефективній взаємодії з учнями в освітньому процесі [6, с.56-57]”. Але системоутворювальним компонентом компетентності М.І.Лук’янова вважає не стільки діяльнський, процесуальний компонент, скільки «ансамбль особистісних якостей». Проте, дослідниця наголошує, що «психолого-педагогічна компетентність проявляє себе як здатність особливим образом і в особливих умовах взаємодіяти з іншими людьми. Це комплексне поняття неможливо звести ані до педагогічних здібностей, ані до обізнаності учителя у сфері педагогіки і психології, ні до особистих рис і т.п. [6, с.56]».

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що професійна компетентність вчителя являє собою складне інтегроване особистісне утворення, яке не може бути зведене до суми знань, вмінь та навичок, як його розглядають В.А.Адольф (компетентний педагог – це фахівець, який володіє ґрунтовними знаннями з будь-якого предмета шкільного курсу навчання), М.Коломієць (сукупність знань, вмінь, навичок, які потрібні для успішного виконання функцій щодо навчання, виховання, розвитку особистості дитини), І.А.Зязюн (знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології). І.А.Зязюн фактично ототожнює професійну компетентність із психолого-педагогічними і предметними знаннями та підкреслює їх комплексність і особистісну забарвленість; також він зауважує, що “складність навчання педагога, набуття професійної компетентності полягає і в тому, що професійне знання має формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному [7, с.32-33]”.

Отже, дослідники у структурі професійної компетентності виділяють когнітивний і діяльнсно-досвідний компоненти як головні, а також наявність професійно значущих особистісних якостей. Проте, розглядаючи професійну компетентність як складний феномен, не можна звужувати його зміст лише до цих трьох складових.

К.Б.Віаніс-Трофименко, Є.Ф.Зеєр, Л.В.Кондрашова, А.К.Маркова, О.І.Пометун, Є.Симанюк, Т.М.Сорокіна наголошують на важливості мотиваційного компоненту у структурі професійної компетентності учителя. Зокрема, Л.В.Кондрашова зауважує, що “говорити про рівень готовності до педагогічної діяльності можна лише у тому разі, якщо у студента сформована позитивна мотивація і ціннісне відношення до неї [5, с.11]”.

Все сказане дозволяє стверджувати, що професійна компетентність майбутнього вчителя є складним інтегрованим особистісним утворенням, яке базується на взаємозв’язку теоретичної і практичної підготовленості, а також професійно значущих особистісних якостях, які обумовлюють готовність учителя до активного виконання педагогічної діяльності.

Таким чином ми можемо виділити в структурі професійної компетентності майбутнього вчителя такі складові елементи:

- Професійно-змістовний, який включає комплекс теоретичних знань з предмета, педагогіки, психології, методики;
- Операційно-технологічний, до складу якого входять практичні уміння та навички;
- Професійно-особистісний, який поєднує широкий спектр професійно значущих особистісних якостей;

• Професійно-мотиваційний, – це професійна усталеність, позитивна мотивація і ціннісне відношення до професійної діяльності.

Зміст професійної компетентності майбутніх учителів різних спеціальностей визначається освітньо-кваліфікаційною характеристикою, яка представляє собою узагальнені вимоги до теоретичних і практичних знань, умінь і навичок учителя. Кваліфікаційна характеристика є нормативною моделлю початкового рівня компетентності педагога. У освітньо-кваліфікаційних характеристиках ВНЗ України і нормативно-правових документах висуваються такі основні вимоги:

- забезпечення результативності та якості своєї діяльності;
- гармонізація науково-предметних і світоглядно-методичних, дидактичних, психологічних знань;
- оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості дитини;
- уміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до вирішення завдань життєтворчості;
- оволодіння культурою і загальнолюдськими цінностями;
- прилучення до перспективних моделей педагогічного досвіду і набуття власного у різноманітній практиці;
- здатність до творчого пошуку, саморозвитку;
- засвоєння та впровадження нових інформаційних технологій;
- конкурентоспроможність на ринку праці;
- високі моральні якості;

Як свідчить аналіз кваліфікаційних характеристик і нормативно-правових документів, однією із головних вимог до професійної компетентності майбутніх учителів виступає здатність до творчості і саморозвитку. На нашу думку, ці якості особистості є провідними у професійно-особистісному блоці структури професійної компетентності майбутнього вчителя. Професійно-творчий компонент має включати такі інтегральні характеристики особистості: педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність, які дозволяють проектувати та прогнозувати результати педагогічного процесу, вибирати найефективніші серед багатьох засобів і шляхів його організації, сприяти соціалізації, формуванню загальної культури особистості.

Висновки. Таким чином, професійна компетентність майбутнього вчителя представляє собою лише початковий рівень професійної компетентності, який формується в процесі навчання у ВНЗ згідно освітньо-кваліфікаційних характеристик, які є узагальненими вимогами до професійної компетентності педагога. Професійна компетентність майбутнього вчителя, випускника педагогічного ВНЗ виступає як мета і результат педагогічного впливу системи освіти на особистість. Формування професійної компетентності майбутніх учителів у ВНЗ визначається логікою професійної діяльності і характеризується системністю, мотивованістю, практичною спрямованістю, міжпредметністю і ситуативністю.

Професійна компетентність майбутнього вчителя – це складне інтегроване особистісне утворення, в структурі якого представлені когнітивний, операційно-технічний, мотиваційний, професійно-особистісний компоненти, які передбачають результативність педагогічної діяльності, прагнення до творчої праці, здатність реалізувати особистісний потенціал, необхідність професійного зростання та саморозвитку.

Література

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
2. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога // Педагогика. – 2003. – №10. – С.51-56.
3. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. – 2005.– №4. – С.23-30.
4. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека //Интернет-журнал «Эйдос». – 2006. – 4 мая. // [http // www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm](http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm)
5. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. – Кривой Рог, 2000. – 218с.
6. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя //Педагогика. – 2001.– № 10. – С.56-61.
7. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред.. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К.:Вища школа, 2004. – 422с.
8. Синенко В.Я. Профессионализм учителя // Педагогика. – 1999. – № 5. – С.45-51.
9. Слостенин В.А. Педагогика. М.: 2000.–512с.

Анотація

У статті розглядається поняття професійної компетентності майбутнього вчителя, аналізується широкий спектр точок зору на проблему професійної компетентності вчителів і майбутніх учителів, що готуються до професійної педагогічної діяльності, аналізується її структура та основні елементи.

Аннотация

В статті розглядається поняття професійної компетентності майбутнього вчителя, аналізується широкий спектр точок зору на проблему компетентності учителів і майбутніх учителів, які готуються до професійної педагогічної діяльності, аналізується її структура і основні елементи.

© 2007

Медведєва О.Р.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна – XXI століття") зазначається, що стратегічним напрямком реформування освіти в Українській державі є формування освіченої творчої особистості, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення й трансляція культури та духовності в усій різноманітності вітчизняних і світових зразків

Демократизація системи освіти в нашій країні передбачає, в першу чергу, вживання конкретних заходів із подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу педвузу, спрямованого на забезпечення високого рівня професіоналізму кожного студента. Таким чином, формування творчої особистості студента повинно стати найважливішою частиною духовного життя суспільства та системи вищої освіти.

У зв'язку з цим все зримишою постає об'єктивна необхідність підвищити творчий потенціал студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах України. Але творче ставлення до життя, до праці не може виникнути саме по собі. Воно формується, в першу чергу, відповідним стилем виховання, реалізація якого докорінно пов'язана з реформою всіх навчально-виховних структур освіти.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Творчість є предметом дослідження багатьох філософів, психологів, педагогів, таких, зокрема як В.І.Андрєєв, М.А.Бердяєв, В.М.Бехтерєв, Л.С.Виготський, І.П.Волков, С.С.Гольдентрихт, М.О.Лазарєв, Б.А.Лєзін, Ю.Л.Львова, Б.П.Нікітін, Я.О.Пономарьов, В.П.Полонський, А.Г. Спіркін, С.О.Сисоєва та ін.

Проблемам виховання і формування творчої особистості студентської молоді присвячені роботи В.І.Андрєєва, А.Н.Данилової, С.І.Зинов'єва, Н.В.Кузьміної, М.О.Лазарєва, Н.І.Федоренко, Н.Черкасова, В.В.Цибульника.

Сьогодні ставить нові завдання перед наукою і практикою, стимулює розвиток нових оригінальних виховних ідей, форм і методів виховання.

На наш погляд, виховний процес має бути орієнтований на перетворення людини у творчий об'єкт освітнього процесу. Пояснюється це тим, що останнім часом утверджується принципово інший підхід до розуміння активності особистості: кожний студент – носій індивідуального досвіду, який, перш за все, прагне до розкриття потенціалу, закладеному йому від природи. Творчість дає змогу постійно шукати і "знаходити вихід із певної нової ситуації, створювати для себе нові, з опорою на знання, способи дії (вміння, навички), котрі є в індивідуальному досвіді".

Реалізація такого підходу до виховання творчої особистості можлива лише за умови визнання студента головним, творчим суб'єктом навчально-виховного процесу.

Дослідженнями зарубіжних та вітчизняних фахівців в аспекті творчості доведено, що при розробці нових технологій розвитку творчої особистості слід враховувати певні фактори, зокрема, такі, як: природу особистості; рівень готовності педагогів до диференційованого навчання та виховання, рівень знань та умінь студентів, потреби суспільства.

Формулювання цілей статті... Мета статті – показати визначальні питання творчості, творчої діяльності, творчої особистості у психолого-педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Творчість – необхідна умова розвитку матерії, утворення її нових форм, разом з виникненням яких змінюються і самі форми творчості. Творчість людини лише одна з таких форм.

"Творчість – це практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних скарбів, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також засобів дослідження й перетворення матеріального світу та духовної культури. При цьому слід підкреслити, що новизна об'єктивна і соціально значуща, якщо результат справді новий у контексті історії культури, якщо ж він новий лише для його автора, то новизна суб'єктивна і не має суспільного значення". У цьому визначенні, на наш погляд, виняткову цінність для педагогічного дослідження становить те, що ознака новизни й сам процес творчості може мати як об'єктивну, так і суб'єктивну новизну та значення.

Аналізуючи поняття "творчість", слід зазначити, що з філософської точки зору творчість – це діяльність, яка безпосередньо розширює рамки можливостей людського розвитку. Діалектична єдність загального, особливого, одиничного припускає контекст деякого цілого чи процесу розвитку. Загальне всередині цього процесу постає генетичним початковим відношенням, яке все ж беззупинно відтворюється рухом цілого. І саме